

The Relationship Between Virtual Space Addiction and Social Alienation: A Sociological Study in Qazvin, Iran

Mousa Saadati¹, Morteza Ghelich^{2*}

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran; m.saadati@soc.ikiu.ac.ir
- 2*. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran (**Corresponding Author**); ghelich@soc.ikiu.ac.ir

Original Article

Abstract

Background and Aim: In today's era, with the emergence of virtual networks in social life and the growing addiction to them, the feeling of social alienation—defined as a disconnect between individuals and organizations, groups, and even themselves—has become one of the most pressing concerns in societies. This phenomenon can disrupt the natural course of life, leading to serious social disorders and damage. Therefore, this research aims to investigate the relationship between addiction to virtual networks and the feeling of social alienation among the citizens of Qazvin.

Data and Method: This study employed a survey technique, with the statistical population comprising all citizens aged 15–59 in Qazvin. Using Cochran's statistical formula and cluster sampling, 390 individuals were selected to collect the data.

Findings: The results indicate a statistically significant relationship between addiction to virtual networks and all components of social alienation (feelings of powerlessness, meaninglessness, abnormality, isolation, and self-loathing). Furthermore, the relationship is positive and direct. Regression analysis revealed that the variables of lack of self-control, impairment in individual functioning, time-wasting, and impairment in social action had the greatest impact on the emotional-social alienation variable. Collectively, these variables were able to predict 39.5% of the changes in this variable.

Conclusion: Addiction to virtual spaces isolates individuals—the core of society—from their roots, leading to alienation. Therefore, it is more crucial than ever to create safe online environments. Platforms that promote community and group connections can enhance a sense of belonging and help reduce these negative effects.

Keywords: Addiction to cyberspace, Social alienation, Social isolation, Social networks.

Key Message: National monitoring and continuous assessment of the status of social alienation among various groups can highlight its problematic dimensions. Public consensus and agreement on these issues can lead to effective planning and promote the desirable and balanced use of cyberspace.

Received: 04 June 2024

Accepted: 30 December 2024

Citation: Saadati, M., & Ghelich, M. (2024). The relationship between virtual space addiction and social alienation: A sociological study in Qazvin, Iran., *Journal of Social Continuity and Change*, 3(2), 597-620. <https://doi.org/10.22034/jscc.2024.21735.1128>

Extended Abstract

Introduction

Today, daily life across the globe is deeply intertwined with the Internet. In Iran, the number of mobile Internet users has risen substantially in recent years, leading to the emergence of new social phenomena such as Internet addiction, virtual interactions, and virtual crimes. Cyberspace is dramatically reshaping social interactions, leading individuals to drift away from the values, norms, and goals of their society. This shift results in the individual's separation from their community. The emergence of virtual networks has created a generation of users whose behaviors and lifestyles differ significantly from those of previous generations due to their reliance on cyberspace.

Research highlights that Internet use has become problematic, with statistics revealing high rates of Internet addiction across all demographics, particularly following the COVID-19 pandemic. For instance, 23.4% of high school students are at risk of Internet addiction, while 4.2% have been definitively diagnosed with this disorder (Garavand and Nazari, 2022). The results of several studies (Liu et al., 2023; Ozdemir et al., 2014; van den Eijnden et al., 2008) indicate that issues related to Internet and cyberspace use are associated with disruptions in psychological and social functioning. There is also a significant correlation between loneliness, depression, alienation, and addiction to virtual networks.

Individuals who spend most of their time in cyberspace and prioritize virtual communication over real-world interactions often find themselves in a lonelier and more isolated state. This detachment from non-virtual life leads to emotional disconnection, mental fatigue, and anxiety, ultimately fostering social alienation from society. Given that cyberspace addiction is a significant barrier to an individual's connection with society and contributes to social alienation, it poses considerable harm to the citizens of Qazvin. Therefore, this study aims to conduct a sociological study on the relationship between cyberspace addiction and feelings of social alienation among the aforementioned statistical population.

Methods and Data

The present study used a survey for data collection. In terms of purpose, it is an applied study, and in terms of scope, it is a broad-based research type. Additionally, considering the time criterion, this study is cross-sectional. The statistical population of this research includes all citizens of Qazvin aged 15–59 years, totaling 337,513 people according to the 2016 General Population and Housing Census. In this study, 390 individuals were selected using Cochran's statistical formula and the cluster sampling method to collect the necessary data.

The data collection tool was a researcher-made questionnaire. The independent variable of the study, addiction to cyberspace, was measured using four components: impairment in

personal performance, lack of self-control, time-wasting, and impairment in social interaction. The dependent variable, the feeling of social alienation, was evaluated using five components: feeling of powerlessness, feeling of meaninglessness, feeling of abnormality, feeling of isolation, and feeling of self-hatred. These components were measured using rank-order items formatted as a Likert scale.

The validity was assessed through the face and content validity. To estimate the reliability of the research measurement tool, Cronbach's alpha technique was employed. The reliability coefficients for all variables exceeded 0.7, confirming their statistical reliability.

Findings

The results of the correlation test between the variables of cyberspace addiction and social alienation indicate that there is a statistically significant linear relationship between cyberspace addiction and all components of social alienation, including feelings of powerlessness, meaninglessness, abnormality, isolation, and self-loathing. This significance is confirmed at levels of less than 0.01 and 0.05. Furthermore, the correlation between cyberspace addiction and the overall social alienation variable has been validated at a significance level of less than 0.01. The relationship is also positive, meaning that as the level of cyberspace addiction increases among the studied citizens, the level of social alienation rises accordingly. Conversely, a decrease in cyberspace addiction is associated with a reduction in social alienation among the citizens.

Table 1- Correlation test between cyberspace addiction and feelings of social alienation

Social Alienation	Cyberspace Addiction	
	Correlation Coefficient	Sig
Feeling of Powerlessness	0.128*	0.006
Feeling of Meaninglessness	0.352**	0.001
Feeling of Abnormality	0.491**	0.001
Feeling of Isolation	0.462**	0.001
Feeling of Self-Loathing	0.124*	0.008
Feeling of Social Alienation	0.412**	0.001

** : Significance at the 0.01 level   * : Significance at the 0.05 level

Based on the results of multivariate regression analysis, the variables of lack of self-control, impairment in personal performance, time-wasting, and impairment in social interaction had the greatest impact on the dependent variable, as indicated by the resulting beta coefficients. The impact of all these variables was statistically significant, and the direction of the impact was positive. Together, the independent variables in this model explained 39.5% of the variance in the dependent variable, which is the feeling of social alienation.

Table 2- Results of multivariate regression analysis of feelings of social alienation

Variable	Beta	t	P-Value	Collinearity Test	
				Tolerance	VIF
Lack of Self-Control	0.521	8.67	0.001	0.952	1.16
Impairment in Individual Performance	0.418	7.42	0.001	0.929	1.14
Time Wasting	0.311	6.53	0.001	0.961	1.23
Impairment in Social Functioning	0.302	5.89	0.001	0.953	1.25
Total Regression Model	F	P-Value	Durbin-Watson	Coefficients of Determination	
	49.25	0.001	1.72	R= 0.635 R Square= 0.404 Adjusted R Square= 0.395	

Conclusion and Discussion

Social alienation is one of the phenomena recognized as a social problem in most cultures, with numerous consequences at both micro and macro levels of society. According to theoretical discussions, Yang and de Aberno (2012) argue that the use of cyberspace leads individuals to experience chronic loneliness, alienation, social stress, and anxiety, ultimately resulting in difficulties in social actions and interactions. Chou and Hsiao (2000, as cited in Ameli, 2011) do not view cyberspace addiction as harmful in itself but consider it a catalyst for secondary harms. Similarly, Defleur and Ball-Rokeach (1989, as cited in Chitsaz and Salek, 2015) identify cyberspace addiction as a factor contributing to isolation and the weakening of family values.

In his theory, Seeman (1996) describes social alienation as a feeling or state expressed by individuals in their relationships with others and society. He does not attribute alienation to a single cause; instead, he highlights how bureaucratic structures create conditions in which

individuals are unable to control the consequences of their actions and behaviors. According to Seeman, society's management of social rewards is such that individuals cannot establish a connection between themselves and the rewards they receive, leading to feelings of alienation and incompatible behavior toward society.

In conclusion, technology, particularly cyberspace and the Internet, is often overused and addictive. Addiction to this space distances individuals from the natural rhythms of life, fosters isolation, and ultimately leads to alienation. This disrupts interpersonal relationships, isolates citizens from their sense of safety and societal centrality, and makes them socially marginalized.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study adhered to all ethical guidelines, including maintaining confidentiality, ensuring trustworthiness, upholding citation accuracy, respecting contributors, following ethical data collection standards, and protecting participant privacy. All participants were assured of the confidentiality of their responses, and their participation was entirely voluntary.

Authors' Contributions

This article is the outcome of a survey-based field research study. The first author was responsible for data collection, data analysis, and organizing the material in accordance with the publication format. The second author oversaw the management and supervision of the research process.

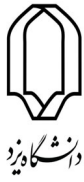
Conflicts of Interest

The authors declared no conflicts of interest.

Author's ORCID

Mousa Saadati: <https://orcid.org/0000-0001-7950-7741>

Morteza Ghelich: <https://orcid.org/0000-0001-5534-364X>

رابطه بین اعتیاد به فضای مجازی و بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین

موسی سعادت^۱، مرتضی قلیچ^{۲*}

۱- استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران؛ m.saadati@soc.ikiu.ac.ir

۲- استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران (نویسنده مسئول)؛ ghelich@soc.ikiu.ac.ir

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: در عصر حاضر با تغییراتی که در نتیجه ورود شبکه‌های مجازی به حیات اجتماعی و اعتیاد به آن پدید آمده است، احساس بیگانگی اجتماعی به یکی از مهم‌ترین دل‌نگرانی‌های جوامع تبدیل شده است که می‌تواند اختلالات اجتماعی جدی را به همراه داشته باشد. پژوهش حاضر، با هدف بررسی رابطه بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین به رشته تحریر درآمده است.

روش و داده‌ها: تکنیک مورد استفاده در این پژوهش، پیمایش بوده و جامعه آماری شامل کلیه شهروندان واقع در سنین ۵۹-۱۵ سال شهر قزوین است که از این تعداد ۳۹۰ نفر از طریق فرمول کوکران و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای جهت گردآوری اطلاعات انتخاب شدند.

یافته‌ها: نتایج حاکی از آن است که رابطه بین متغیر اعتیاد به فضای مجازی با تمامی مولفه‌های بیگانگی اجتماعی به لحاظ آماری رابطه‌ای مثبت و معنادار بوده است. نتایج تحلیل رگرسیونی نشان داد که متغیرهای عدم خودکنترلی، اختلال در عملکرد فردی، اتلاف وقت و اختلال در کنش اجتماعی بیشترین تاثیر را بر متغیر احساس بیگانگی اجتماعی داشته و در مجموع، توانسته‌اند ۳۹/۵ درصد از تغییرات این متغیر را پیش‌بینی نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری: از آنجا که اعتیاد به فضای مجازی، شهروندان را به‌عنوان کانون جامعه از مامن و جایگاه خود منزوی ساخته و احساس بیگانگی اجتماعی را ایجاد می‌کند، لذا، ایجاد محیط‌های آنلاین ایمن از طریق پلات فرم‌هایی که به اجتماعات و گروه‌ها در جهت تقویت حس تعلق یاری رساند و افزایش آگاهی عمومی در مورد پیامدهای استفاده نامتناسب از فضای مجازی و افزایش سطح سواد رسانه‌ای، بیش‌ازپیش ضروری می‌نماید.

واژگان کلیدی: اعتیاد به فضای مجازی، بیگانگی اجتماعی، انزوای اجتماعی، شبکه‌های مجازی.

پیام اصلی: پایش ملی و ارزیابی مستمر وضعیت بیگانگی اجتماعی در میان گروه‌های مختلف و انعکاس آن در میان دستگاه‌های ذی‌ربط و رسانه‌های جمعی امری ضروری است. این اقدام می‌تواند به برجسته‌سازی ابعاد مسأله‌مند بیگانگی اجتماعی کمک نماید و از طریق ایجاد اجماع و وفاق عمومی در قبال آن، به برنامه‌ریزی‌های اثربخش و استفاده مطلوب و سازنده از فضای مجازی بینجامد.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۵

ارجاع: سعادت، موسی؛ قلیچ، مرتضی. (۱۴۰۳). رابطه بین اعتیاد به فضای مجازی و بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین. تداوم و تغییر اجتماعی، ۳(۲)،

<https://doi.org/10.22034/jscc.2024.21735.1128>. ۵۹۷-۶۲۰

مقدمه و بیان مسأله

شهروندان هر جامعه رکن اصلی آن جامعه هستند که نقش‌های آنان جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهد. شهروندی مقوله‌ای است که با مفهوم فرهنگ هر جامعه گره خورده و از آن جا که فرهنگ هر مرزوبوم ناشی از سه قلمرو فعالیت‌های اجتماعی، فضای سیاسی و وضعیت اقتصادی آن جامعه است، فرهنگ هر جامعه کاملاً منحصر به فرد است. هر فرهنگی نیز شهروند خود را می‌طلبد و شهروندی، تنها به معنای سکونت در یک شهر به مدت مشخص نیست، بلکه به معنای آگاهی حقوقی، فردی و اجتماعی هم است. شهروندان بایستی از حوادث و مشکلات جاری جامعه آگاهی داشته و در مسائل، مشکلات و امور ملی و محلی جامعه مشارکت فعال داشته باشند.

از چالش‌های اساسی که شهروندان را از جامعه خود که محل زندگی و مشارکت اجتماعی آن‌ها دور می‌کند، بیگانگی اجتماعی است. بیگانگی اجتماعی یکی از آثار و پیامدهای مهم جامعه‌پذیری ناموفق در سطح افراد و اجتماعی کردن غیرمطلوب و ناکارآمد در سطح نهادهایی است که اجتماعی کردن افراد را به عهده دارند. بیگانگی اجتماعی مترادف با بی‌هنجاری است که نشان‌دهنده جدا شدن فرد از نظام باورها، ارزش‌ها، هنجارها، الگوی عمل، اهداف فرهنگی و اجتماعی و انتظارات جمعی است. بیگانگی اجتماعی نوعی احساس و وضعیت است که هر فرد در رابطه با خود و دیگران و جامعه از خودش بروز می‌دهد و حالتی است که فرد خودش را در مرکز جامعه به حساب نمی‌آورد و از جامعه دوری می‌کند. بیگانگی اجتماعی در پنج نوع احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌هنجاری، احساس انزوای اجتماعی، احساس بی‌معنایی، احساس تنفر از خویش بروز می‌کند. یأس اجتماعی (بی‌قدرتی) در واقع اولین مرحله بیگانگی اجتماعی است و آن مرحله‌ای است فرد خود را در برابر ساختارهای سخت جامعه می‌بیند و این احساس به او دست می‌دهد که توانایی رفتار در درون این ساختارها را ندارد و قادر به تغییر آن‌ها نیست. فرد در این مرحله است که از جامعه و از نظام مسلط بر آن مایوس می‌شود و قدم به قدم به انتهای فرایند بیگانگی اجتماعی نزدیک می‌شود. بسیاری از ناهنجاری‌ها و کج‌روی‌ها اجتماعی از جمله خودکشی، اعتیاد به مواد مخدر و... با از خودبیگانگی و بیگانگی اجتماعی رابطه دارند هنگامی ارتباط من اجتماعی فرد با محیط اجتماعی اش ضعیف می‌شود فرد نابهنجار می‌گردد (توفقیان و حسینی، ۱۳۹۱: ۴۶).

احساس بیگانگی زمانی پدید می‌آید که فرد برای رسیدن به اهداف فرهنگی و اجتماعی در جامعه نهایت تلاش را بکند اما جامعه وسیله رسیدن به هدف در اختیارش قرار نمی‌دهد و در نهایت مراحل احساس بی‌معنایی و احساس تنفر از او شکل می‌گیرد. نگرانی درباره حریم خصوصی اطلاعات و بیگانه شدن افراد از خودبیگانگی اجتماعی اعتقاد به ریسک‌پذیری در حفظ حریم خصوصی و خودخواهی را بررسی می‌کند (Ortiz et al., 2018: 143). یکی از مهم‌ترین عواملی که منجر به بیگانگی اجتماعی می‌شود، اعتیاد به فضای مجازی است. شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان نسل جدید روابط اجتماعی هستند که توانسته‌اند نقش پُررنگی در دنیای افراد ایفا کنند و بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد تاثیر بگذارند و کنشگران را از زندگی طبیعی و اجتماعی خود منزوی ساخته که نهایتاً منجر به احساس بیگانگی اجتماعی در افراد جامعه شده است.

امروزه زندگی روزمره جهانی با اینترنت پیوند خورده و در ایران کاربران اینترنت سیار به بیش از ۹۰ میلیون ۳۵۴ هزار نفر رسیده و پدیدارهای اجتماعی نوینی مثل اعتیاد اینترنتی، تعاملات مجازی و جرایم مجازی به ظهور رسیده است (شیخ انصاری، ۱۴۰۰). فضای مجازی، تعامل‌های اجتماعی جامعه را دچار تحولی شگرف می‌کنند و باعث می‌شود که فرد از ارزش‌ها و هنجارها و اهداف جامعه خود دور شود و منجر به انفصال فرد از جامعه خودش می‌گردد. نسل شبکه‌های مجازی که شامل تمامی افرادی است که به دلیل استفاده از

فضای مجازی و کاربرهایش در زندگی‌شان دارای رفتارهای بسیار متفاوتی در نسل گذشته خودشان هستند و سبک زندگی خاص خودشان را دارند (Ortize et al., 2018: 143). پژوهش‌ها حکایت از آن دارد که استفاده از اینترنت وجه پرابلماتیکی یافته به‌گونه‌ای که برخی از آمارها به نرخ بالای اعتیاد به اینترنت در میان همه اقشار به‌ویژه بعد از پاندمی کرونا اشاره دارند. ۲۳/۴ درصد دانش‌آموزانی که در معرض اعتیاد به اینترنت هستند، در میان دانش‌آموزان مقطع دبیرستان قرار دارند و ۴/۲ درصد به صورت قطعی به این اختلال مبتلا شده‌اند (به نقل از گرواند و نظری، ۱۴۰۱). نتایج مطالعات متعددی حاکی از آن است که مشکلات استفاده از اینترنت و فضای مجازی با اختلالات عملکردی روانی و اجتماعی همراه است و ارتباط معناداری بین تنهایی، افسردگی و ازخودبیگانه‌شدن و اعتیاد به شبکه‌های مجازی اینترنتی وجود دارد (Ozdemir et al., 2014: 284). افرادی که بیشتر وقت خود را صرف گذراندن با فضای مجازی می‌کنند، به دلیل اعتیادی که به فضای مجازی دارند، ارتباط در شبکه‌های مجازی به ارتباط در دنیای واقعی ترجیح می‌دهند. همچنین، به دلیل این که بیشتر وقت‌شان را صرف روابط آنلاین می‌نمایند، در موقعیت تنهاتر و منزوی‌تر از زندگی غیرمجازی خویش قرار می‌گیرند که منجر به قطع ارتباط هیجانی، خستگی ذهنی و اضطراب می‌شود و این امر بیگانگی اجتماعی فرد نسبت به جامعه را به وجود می‌آورد. پژوهش حاضر با در نظر گرفتن این مسأله که اعتیاد به فضای مجازی به‌عنوان یک مانع جدی در ارتباط برقرار کردن فرد با اجتماع قلمداد می‌شود و بیگانگی اجتماعی را در فرد به وجود می‌آورد، با هدف پاسخ‌گویی به سؤالات زیر انجام شده است: اعتیاد به فضای مجازی در بین شهروندان شهر قزوین در چه حدی است؟ احساس بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین در چه حدی است؟ چه رابطه‌ای بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین وجود دارد؟

پیشینه تجربی

نتایج پژوهش دهقانی و ناصح (۱۳۹۹)، نشان داد رابطه بین تکنولوژی‌های نوین ارتباطی (اینترنت، ماهواره، کامپیوتر و تلفن همراه) و سرمایه اجتماعی (آگاهی، اعتماد و مشارکت)، انزوای اجتماعی (عزت‌گزینی، بی‌حرکی، مصرف‌گرایی و بیگانگی) مورد تایید قرار گرفت. نتایج پژوهش اسمعیلی‌راد و احمدی (۱۳۹۸) نشان داد بین افسردگی و ازخودبیگانگی و اضطراب و میزان استفاده از شبکه‌های مجازی و اجتماعی و رضایت از زندگی رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد. نتایج پژوهش عباسی سلطانی و علمی (۱۳۹۸)، نشان داد که بین میزان فعالیت در دنیای مجازی و میزان احساس بیگانگی اجتماعی دانشجویان همبستگی مثبت وجود دارد. یعنی با افزایش مدت استفاده از دنیای مجازی، احساس بیگانگی اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. در این پژوهش، رابطه میان میزان استفاده از فضای مجازی و مؤلفه‌های بیگانگی اجتماعی شامل انزوایی، احساس بی‌معنایی و احساس بی‌هنجاری در بین دانشجویان همبستگی مثبت گزارش شده است.

نتایج پژوهش عطاردی بامرغی و رجبی (۱۳۹۸)، نشان داد که بین میزان وابستگی به تلفن همراه و اینترنت با بیگانگی اجتماعی در دانشجویان ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین بین میزان وابستگی به تلفن همراه و اینترنت با میزان احساس بی‌قدرتی، بی‌احساسی، بی‌احترامی، انزوای اجتماعی، نفرت فرهنگی و نفرت از خود ارتباط معناداری در بین دانشجویان وجود دارد. نتایج پژوهش میرزایی (۱۳۹۷)، در میان جوانان تهرانی نشان داد بین مصرف‌کنندگان از رسانه‌های داخلی و خارجی و میان گروه‌هایی که از رسانه‌ها و برنامه‌های ماهواره‌ای خاص استفاده می‌کنند و میان افرادی که از اینترنت برای مقاصد گوناگون استفاده می‌نمایند تفاوت معناداری وجود دارد و استفاده‌کنندگان از برنامه‌های خارجی کمتر دچار ازخودبیگانگی می‌شوند.

نتایج پژوهش ادهمی (۱۳۹۷)، در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنجند نشان داد بین متغیرهای سرمایه اجتماعی، دینداری و قدرت تصمیم‌گیری دانشجویان به استثنای میزان استفاده دانشجویان از رسانه‌های جهانی با میزان بیگانگی دانشجویان همبستگی معکوس و معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش تموک و ابراهیمی (۱۳۹۵)، در بین دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اردبیل نشان داد وابستگی به پیام کوتاه تلفنی و از خودبیگانگی با فرسودگی تحصیلی رابطه مثبت و معناداری دارد. نتایج پژوهش علیزاده‌ا قدم و همکاران (۱۳۹۴)، نشان داد که بین سن و بیگانگی اجتماعی دانشجویان رابطه معکوس و معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد اما در میانگین بیگانگی اجتماعی دانشجویان به تفکیک جنسیت و وضعیت تاهل تفاوت معناداری مشاهده نگردید. همچنین بین میانگین سطح استفاده از تلویزیون، ماهواره، اینترنت، کتاب و بیگانگی اجتماعی دانشجویان تفاوت معناداری به دست آمده است. نتایج پژوهش محمدی‌جو (۱۳۹۲)، در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی نشان داد که بیشترین میزان کاربری اینترنت در خصوص چت، ایمیل و جست‌وجو در سایت‌های علمی و تحقیق به خود اختصاص بوده است. میزان استفاده از اینترنت به نوبه خود منجر به انزوای اجتماعی نمی‌شود بلکه استفاده افراطی از اینترنت منجر به اعتیاد و تنهایی می‌گردد.

لیو و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهش خود نشان دادند که اعتیاد به اینترنت و خودآزاری غیرخودکشی از نگرانی‌های عمده سلامت عمومی نوجوانان بوده و رابطه معنادار و مثبتی بین این دو متغیر وجود داشته است. در این میان، متغیر تنهایی به عنوان یک متغیر میانجی بر رابطه بین اعتیاد به اینترنت و خودآزاری غیرخودکشی تاثیر داشته است. پانوا و همکاران (۲۰۲۲)، به این موضوع تاکید دارند که استفاده افراطی از گوشی‌های هوشمند با مولفه‌های اعتیاد از منظر پزشکی و روانشناختی همبستگی چندانی وجود ندارد و باید چارچوب‌های نظری بهتر و جدی‌تر ارائه کرد. مظفر سعادت و همکاران (۲۰۲۱)، از طریق روش مطالعه نظام‌مند در چهار پایگاه آنلاین نشان دادند که ارتباط مثبت و معنادار بین اعتیاد به اینترنت و تنهایی وجود دارد.

نتایج پژوهش گونزالس و همکاران (۲۰۱۹)، نشان داد در سال‌های اخیر استفاده از شبکه‌های مجازی و اجتماعی آنلاین افزایش یافته است و دانشجویان جنبه‌های مثبت شبکه‌های مجازی را بسیار بیشتر از جنبه‌های منفی ارزیابی می‌کنند. نتایج پژوهش شچیتنکو (۲۰۱۹)، نشان داد روابط بین رفتار شبکه‌های مجازی آنلاین و عزت نفس مهم و مبهم است و عزت نفس می‌تواند کاربران به مشارکت بیشتر در شبکه‌های مجازی تشویق کند و ارتباط مستقیم بین عزت نفس مثبت و محبوبیت کاربران را فراتر از عواملی مانند برون‌گرایی می‌داند. نتایج پژوهش پدراهِیتا و همکاران (۲۰۱۸)، نشان داد ساختار شبکه‌های ارتباطی بر توانایی هماهنگی بازیگران تاثیر می‌گذارد و شرایطی را که احتمالاً هماهنگی در مقیاس وسیع بیشتر به وجود می‌آید را شناسایی می‌کند و فناوری‌های دیجیتالی شبکه‌های بین‌فردی را به ساختارهای گسترده فراگیر تبدیل کرده‌اند.

نتایج پژوهش سوح و همکاران (۲۰۱۸)، نشان داد بین وابستگی والدین به نفوذ فعالیت‌های اینترنتی آنلاین و شبکه‌های مجازی آنلاین و خطرناک نوجوانان رابطه معناداری وجود دارد. اعتیاد و نفوذ والدین هنگامی که والدین به‌طور فعال در میانجی‌گری فعالیت‌های آنلاین نوجوانان خود دخالت می‌کنند قوی‌تر است و در حالت تعادل والدین می‌توانند بر نوجوانان بیشتری از همتایان فرزند خود نفوذ داشته باشند. نتایج پژوهش آناند و همکاران (۲۰۱۸)، در میان دانشجویان پزشکی دانشگاه‌های جنوب هند، نشان داد بین رفتارهای اینترنتی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی در ایجاد اختلال روانی در آن رابطه وجود دارد و اعتیاد به شبکه‌های مجازی می‌تواند برای

پیشرفت آموزش پزشکی و اهداف شغلی طولانی مدت مضر باشد. نتایج پژوهش تورل و همکاران (۲۰۱۸)، نشان داد رابطه معناداری بین اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و درگیری در فعالیت‌های غیراجتماعی وجود دارد.

نتایج پژوهش لاکونی و همکاران (۲۰۱۸)، در ۹ کشور اروپایی نشان داد بین استفاده از اینترنت و زمان صرف شده در اینترنت و شبکه‌های مجازی، فعالیت‌های آنلاین و آسیب‌شناسی روانی رابطه معناداری وجود دارد و روابط بین آسیب‌شناسی روانی و زمان صرف شده بر روی اینترنت را برجسته می‌داند. نتایج پژوهش اورتیز و همکاران (۲۰۱۸)، نشان داد آگاهی از امنیت اطلاعات تأثیرات مثبت و معناداری بر نگرانی درباره حریم خصوصی اطلاعات بیگانگی مصرف‌کننده و اعتماد به نفس در خصوص حریم خصوصی دارد. نتایج پژوهش جیا و همکاران (۲۰۱۸)، نشان داد امنیت روانی ارتباط بین قربانی شدن همسالان و اعتیاد به اینترنت در بین نوجوانان را تحت تأثیر قرار داده است و پیامدهای مهمی در پیشگیری و مداخله اعتیاد به اینترنت در میان نوجوانان دارد. نتایج پژوهش بیلویسیوس و همکاران (۲۰۱۸)، نشان داد شرم‌آوری می‌تواند یک هدف از اقدامات بالینی برای بزرگسالان جوان با مشکلات افسردگی و از خودبیگانگی و الکل و قمار و شبکه‌های مجازی باشد. نتایج پژوهش شیمنتی و همکاران (۲۰۱۷)، نشان داد میان تجربیات روحی و نارسایی هیجانی و جسم‌آزاری و از خودبیگانگی در اعتیاد به اینترنت به خوبی برقرار شده است و خاطرات ضربات روحی میان پسران و مشکلات با تنظیم احساسات میان دختران ممکن است خطر استفاده از اینترنت را در میان نوجوانان بالغ افزایش می‌دهد.

نتایج پژوهش مونو و همکاران (۲۰۱۷)، نشان داد برخی از ابعاد روانشناختی مشکلات رفتاری و همچنین اعتماد به نفس پایین خانواده، می‌تواند در نتیجه اعتیاد و وابستگی به شبکه‌های اینترنتی و مجازی باشد. نتایج پژوهش یونگ جین و گریس (۲۰۱۶)، نشان داد که تأثیرات تعدد شبکه رفاه شخصی با پیشینه جمعیت‌شناختی اجتماعی تفاوت معناداری دارد. نتایج پژوهش رهد و همکاران (۲۰۱۵)، نشان داد که جابه‌جایی ناشی از کار یا تحصیل منجر به انقطاع در روابط اجتماعی و بسط انزوای اجتماعی در بعد عینی‌شده و در نتیجه آثار منفی زیان‌باری بر سلامت روان افراد و بالاخص افراد سالمند به جای می‌گذارد. نتایج پژوهش پژوهش بنجابین و همکاران (۲۰۱۵)، نشان داد استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی و سطح اعتیاد به اینترنت با علائم افسردگی و انزوا رابطه مثبت دارد. نتایج پژوهش پونتس و همکاران (۲۰۱۵)، نشان داد بین فعالیت و کارکردهای خاص اینترنت و اعتیاد به آن ارتباط وجود دارد به نحوی که اعتیاد به اینترنت منجر به بیگانگی می‌شود.

نتایج پژوهش سانکی و هو آن (۲۰۱۵)، نشان داد که مسیرهای علی متعددی برای بزهکاری وجود دارد و بیگانگی اجتماعی دارای قدرت توضیح مهمی در بزهکاری است و مطالعه گسترده و طولانی مدت می‌تواند برنامه‌هایی را برای پیشگیری و مداخله زودهنگام رفتار بزهکارانه آگاه کند. نتایج پژوهش او داچی و بربر (۲۰۱۳)، نشان داد که بین اعتیاد به اینترنت با کمرویی، تنهایی، خود شیفتگی، پرخاشگری و خودپنداری رابطه معناداری وجود دارد و افرادی که کاربران مشکل‌سازند خشن‌تر و پرخاشگرتر هستند. همچنین کمرویی و پرخاشگری به‌عنوان متغیرهای پیشین قابل توجهی در استفاده از اینترنت ظاهر شدند. وان دن ایندن و همکاران (۲۰۰۸)، در تحقیقی در میان نوجوانان هلندی به این نتیجه رسیدند که استفاده بیش از اندازه و کنترل نشده اینترنت و حضور در چت‌روم‌ها با نوعی از افسردگی و اختلالات ناتوانی در ارتباط واقعی ارتباط دارد. اما رابطه‌ای با احساس انزوا ندارد.

ملاحظات نظری

مفهوم اعتیاد اینترنتی^۱، اولین بار توسط ایوان گلدبرگ^۲ در سال ۱۹۹۵ مطرح شد و در سال ۱۹۹۶ یانگ^۳ آن را توسعه داد. یانگ معتقد است اگرچه زمان، یگانه عامل تعیین کننده در تعریف اعتیاد به اینترنت نیست، ولی عموماً معتادان بین ۴۰ تا ۸۰ درصد از وقت خود را با جلساتی که ممکن است هر کدام حتی تا ۲۰ ساعت طول بکشد، صرف می کنند و این کار باعث می شود دچار اختلالات جسمی و روانی شدیدی شوند (جعفری و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۸). عنوان شبکه اجتماعی مجازی با قالب امروزی برای نخستین بار در سال ۱۹۶۰ در دانشگاه ایلینویز در ایالات متحده آمریکا مطرح شد و پس از آن در سال ۱۹۹۷ نخستین بار سایت شبکه اجتماعی به نام سیکس دگرس^۴ اجازه ایجاد پروفایل را به کاربران داد تا آنها بتوانند فهرستی از دوستان خود را ایجاد کنند (افراسیابی، ۱۳۹۳: ۲۹). اصطلاح شبکه های مجازی نیز به روابطی اشاره دارد که در آن کاربران اینترنت، به دادوستد اطلاعات، تصاویر، فیلم ها و نظرات می پردازند، با دوستان آشنا می شوند و یا دوستان جدیدی پیدا می کنند. این گونه شبکه های مجازی، امکانی فراهم می آورد تا کاربران بتوانند علاقه مندی ها، افکار و فعالیت های خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم این افکار و فعالیت ها را با آنان سهیم شوند (عدلی پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۰). به عقیده چو و سایو^۵، اعتیاد به اینترنت نه تنها به خودی خود یک آسیب به حساب می آید، بلکه آغازگر آسیب های ثانویه متعددی نیز می شود. از جمله این آسیب ها می توان به آسیب های خانوادگی، ارتباط عاطفی، روانی، جسمی و اقتصادی اشاره کرد (عاملی، ۱۳۹۰: ۱۲۵). زیانگ و یانگ^۶ نیز متوجه شدند که استفاده نامناسب از فضای مجازی و اینترنتی به لحاظ جسمانی و روانی به کاربر صدمه می زند و این صدمه به ویژه برای جوانان آسیب زا است. یانگ و نابوکو د ابرئو^۷، دریافتند که استفاده سوء از شبکه های اینترنتی باعث می شود که افراد به طور مزمن احساس تنهایی و بیگانگی کنند و به لحاظ اجتماعی مضطرب باشند و در تعاملات اجتماعی دچار مشکل شوند (یانگ و د- ابرئو، ۱۳۹۱: ۲۳۹).

ویلیام گیسون^۸ فضای مجازی را مکان تجسم های همراه با رضامندی معرفی می کند که در آن هر دو بعد فیزیکی و ذهنی خود دچار تحول و دگرگونی می شود. در واقع جسم فیزیکی در واقعیت مجازی و فضای سایبر فاقد ارزش است و طراحی خود در دنیای مجازی به کاهش پیش بینی پذیری و اعمال کنترل بر هویت می انجامد. همچنین به نظر اندیشمندان چون ژان بودریلارد^۹ و فردریک جیمسون^{۱۰}، فرهنگ مجازی یک فرهنگ شبیه سازی با تصورات است، بدون نیاز به وجود واقعیت فیزیکی مربوط به آن. چنانچه بودریلارد معتقد است، ما دیگر در حکم افراد با یکدیگر ارتباط برقرار نمی کنیم، بلکه پیام هایی بر روی صفحه کامپیوتر دیگران هستیم (به نقل از: عدلی پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۵). به باور مانوئل کاستلز^{۱۱}، فضای مجازی دالان و راهرویی بین مکان ها است. افراد در حالی که در محل خودشان اقامت دارند، می توانند در فضای مجازی گردش کرده و مردمی را ملاقات کنند که در مکان های دیگر زندگی می کنند اما آنها می توانند با

1. Internet Addiction
2. Ivan Goldberg
3. Young
4. Sixth Degrees
5. Chou & Hsiao
6. Xiang & Young
7. William Gibson
8. Jean Baudrillard
9. Frederic Jameson
10. Manuel Castells

استفاده از فضای مجازی در جهان ذهنی خودشان نیز باشند (کاستلز، ۱۳۹۰). نظریه نیاز در بحث فضای مجازی بیان می‌کند که فرد از نظر جسمی، مادی و معنوی به آرامش و تفریح نیاز دارد و از ترس و اضطراب و نگرانی در فرار است. شبکه‌های مجازی با توانایی بالای خودشان در جذب دیگران و به وجود آوردن حس هیجان، نسل جوان را در پی رسیدن به نشاط و شادمانی درونی به سمت خود هدایت می‌کند. وقتی جوانان وارد دنیای مجازی و اینترنتی می‌شوند با گشت‌وگذار در فضای مجازی، علاوه بر اشتراک گذاشتن عکس‌ها، فیلم‌ها و نوشته‌ها در شبکه‌های مجازی، برای گذراندن اوقات فراغت و تفریح زمینه خوب و مناسبی فراهم می‌گردد (حسینی، ۱۳۹۳: ۹۵). طبق نظریه وجود شبکه‌های مجازی و اجتماعی به صورت یک حائل در برابر فشارآورهای درونی کار می‌کنند. به طوری که ایجاد کردن حمایت‌های عاطفی و دوستانه و ایجاد کردن وسایل مورد نیاز برای انجام کار اجتماعی معنادار در قالب سرمایه اجتماعی اثر خیلی مهمی در افزایش توان افراد در برابر مشکلات و سختی‌ها دارد و تاثیر بسیار مهم و شدیدی بر عزت نفس به جا می‌گذارد و در آخر کار موجب حس سلامت روان در بین افراد جامعه می‌شود. شبکه‌های اجتماعی یک نوع از سرمایه اجتماعی بر کارکنان به وجود می‌آورند و در این صورت شبکه‌ها از حس‌های عاطفی و دوستانه، اعتماد، حمایت با سایر افراد برخوردار می‌شود (توسلی و امانی کلاریجانی، ۱۳۹۰: ۹۲). هابرماس (۱۳۹۴) هم با تاکید بر حوزه عمومی معتقد است این حوزه، زمینه‌ای است که در آن افراد برای شرکت در صحبت‌های علنی دور هم جمع می‌شوند و کنش‌های ارتباطی از طریق گفت‌وگو ایجاد می‌شود. در محیط‌های دارای تعامل فضای مجازی مبحث شرایط آرمانی گفت‌وگو و ایده موردنظر هابرماس تحقق پیدا می‌کند. هابرماس اعتقاد دارد از آن‌جاکه در فضای مجازی به خصوص در محیط ارتباطی، افراد با آسودگی نیازهای خودشان را بیان می‌کنند و باعث شکل‌گیری فکر جدید می‌شود، روابط میان گوینده‌ها و شنونده‌هایی که از توان ارتباط برخوردارند باعث می‌شود یکی از کردارهای گفتار وارد عمل شود (چیت‌ساز و سالک، ۱۳۹۴: ۱۰۹). دی فلور و بال روکیچ^۱ درباره وابستگی به رسانه‌ها معتقدند که شرط مهم برای بروز اثر، میزان دلبستگی به برخی رسانه‌های ارتباطی است، زمینه‌ای که مردم برای دسترسی به اطلاعات هم به آن دلبستگی دارند، در واقع رسانه‌ها قدرت بیشتری برای ایجاد وابستگی دارند و اطلاعاتی را به وجود می‌آورند که اهمیت چندانی ندارد. مطابق با این نظریه می‌توان بیان کرد که وابستگی به فضای مجازی، تضعیف کاهش ارزش‌ها و ارتباط اعضای خانواده با همدیگر را به دنبال دارد (چیت‌ساز و سالک ۱۳۹۴: ۱۱۱). در مجموع، شبکه‌های مجازی علاوه بر این‌که می‌توانند مرجع تامین بسیاری از نیازهای فرهنگی و اجتماعی باشند، ولی از طرفی، اعتیاد به این نوع شبکه‌ها، زندگی روزمره و واقعی کاربر را دچار اختلالات و بحران‌های شدیدی می‌سازد. فضای مجازی علاوه بر این‌که منجر به هم‌افزایی دانش، سرمایه‌های اجتماعی و رفتارها و عملکردهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بشر در این فضا می‌شود، محیط واحد و بدون مرزی ایجاد می‌کند که فقدان قاعده‌های اخلاقی است که می‌تواند موجب هرج‌ومرج، بحران و تشدید تضادهای اجتماعی و اعتیاد و بیگانگی اجتماعی شوند.

اصطلاح «الیناسیون» که از آن به «ازخودبیگانگی» تعبیر شده، از قرن ۱۷ به بعد در حقوق، سپس در روانشناسی و فلسفه به کار رفته است. معادل آلمانی آن «Entausserung» است که به معنای «جدایی از خود» با رسیدن به «ناخود» (non, moi) است. مفهوم ازخودبیگانگی به طور گسترده در علوم انسانی جهت تبیین برخی از انواع کنش‌ها، واکنش‌ها، فرآیندها، حقایق پیرامون و فشارهای روانی و اجتماعی به کار می‌رود (احمدی، ۱۳۹۳: ۳۴۷). بیگانگی اجتماعی نه تنها به احساسات جدایی، گم شدن و یا ناتوانی در ارتباط اشاره می‌کند، بلکه شامل جدایی رابطه فرد از سازمان‌ها، گروه‌ها و یا حتی در رابطه با خود نیز است (Geyer & Schweitzer, 1976: 6). به طور کلی، دو جنبه فکری اساسی و قابل تمیز در رابطه با بیگانگی اجتماعی وجود دارد: جنبه نخست مبتنی بر بیگانگی فرد و جنبه دوم،

1. Defleur and Ball-Rokeach

متکی بر بیگانگی جامعه است. در جنبه اول، ما انسان مدرن را از ریشه کنده شده، تنها دارای جایگاهی متزلزل و بریده شده از اجتماع یا هر نظام دارای هدف اخلاقی خاص، می‌یابیم. مانند بیگانگی از دیگران، از کار، از جایگاه و حتی از خود. انسان که به هیچ‌وجه از منابع خرد و ثبات برخوردار نیست، این منابع را در خطر و خود را گویی به طرز پیچیده‌ای محصور می‌بیند. فرد از آزادی به دست آورده به جای خوشحالی، رنج می‌برد. رهایی فرد از قیدوبند سنت به بهای از دست رفتن فردیت تمام شده است، مساله‌ای که می‌توان آن را در خودکشی، نابخردی، ماشین‌وارگی و دیگر اشکال انحراف مشاهده کرد. جنبه دوم، ارتباط نزدیک با جنبه اول دارد. ولی تاکید بیشتر بر جامعه، مردم و اراده عمومی است. در این جنبه، جامعه مدرن به دلیل بیگانگی‌اش دست‌نیافتنی، به خاطر ساختارهای فربه سازمانی‌اش هولناک و به واسطه پیچیدگی غیرانسانی‌اش از معنا تهی است. در اینجا، افکار عمومی جانشین ذوق و سلیقه و عقل و شعور شده، قواعد خشن و بازدارنده کارخانه جانشین ضرب‌آهنگ روستا گشته، عقلانی شدن جامعه به مهار و کنترلی شدید تبدیل شده و ارزش‌های بنیادین - شرف، اخلاص و مهربانی - تحت فشار سنگینی وزن شی‌وارگی در حال تباهی است (نسبت^۱، ۱۳۹۳: ۲۷۴).

ملوین سیمن^۲ (۱۹۹۶) بیگانگی اجتماعی را نوعی احساس یا وضعیتی می‌داند که هر فرد در رابطه با خود دیگران و جامعه از خود بروز می‌دهد (بنی‌فاطمه و رسولی، ۱۳۹۰: ۳). سیمن بیگانگی را معلول علت واحدی نمی‌داند، وی متذکر می‌شود که ساختار دیوان‌سالاری جدید شرایطی را به وجود آورده است که در آن انسان‌ها قادر به فراگیری نحوه چگونگی کنترل عواقب و نتایج اعمال و رفتارهای خود نیستند، به نظر سیمن نحوه کنترل و مدیریت جامعه بر سیستم پاداش اجتماعی به گونه‌ای است که فرد ارتباطی بین رفتار خود و پاداش مأخوذه از جامعه نمی‌تواند برقرار کند. در چنین وضعیتی است که احساس بیگانگی بر فرد مستولی می‌گردد و او را به واکنشی منفعلانه و ناسازگارانه در قبال جامعه سوق می‌دهد. سیمن به بیگانگی دیدگاهی روانشناسانه داشته و مبنای اصلی دیدگاهش را پنج اساس گذاشت که عبارت از بی‌قدرتی، بی‌معنایی، بی‌هنجاری، انزوای اجتماعی و تنفر از خویشان است (Seeman, 1996: 353).

- احساس بی‌قدرتی^۳: احساس بی‌قدرتی عبارت است از احتمال و یا انتظار متصوره از سوی فرد در قبال بی‌تاثیری عمل خویش و یا تصور این باور که رفتار او قادر به تحقیق و تعیین نتایج مورد انتظار نبوده و وی را به هدفی که براساس آن، کنش او تجهیز گردیده رهنمون نیست (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۵۱-۱۵۰).

- احساس بی‌معنایی یا احساس بی‌محتوایی^۴: این شکل از بیگانگی، به کمبود فهم فرد از موقعیت خودش بر می‌گردد که موجب ناتوانی در لحاظ کردن سهم خود برای پیش‌بینی نتیجه رفتار می‌شود (ذکایی و اسماعیلی، ۱۳۹۳: ۹۰).

- بی‌هنجاری یا احساس ناپهنجاری^۵: بی‌هنجاری دلالت بر وضعیتی دارد که در آن هنجارهای اجتماعی که سلوک فرد را نظم می‌بخشد، درهم شکسته شده یا تاثیر خود را به عنوان قاعده رفتار از دست داده است (کوزر و روزنبرگ^۶، ۱۳۸۵: ۴۱۲).

1. Nisbet
2. Melvin Seeman
3. Powerlessness
4. Meaninglessness
5. Normlessness
6. Coser & Rosenberg

- احساس انزوای اجتماعی^۱: واقعیت فکری است که در آن فرد عدم تعلق و وابستگی و انفصال تامه‌ای را با ارزش‌های مرسوم در جامعه احساس می‌کند. احساس انزوای اجتماعی در نظر سیمن به مفهوم فقدان قابلیت سازگاری فرد با زمینه انفکاک فکری فرد از استانداردهای فرهنگی است.

- احساس تنفر یا تنفر از خویشان^۲: سیمن با استعانت از مفهوم بیگانگی کوشیده است ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه مدرن را مسئول ایجاد شرایط بداند که در آن انسان قادر به فراگیری نحوه و چگونگی کنترل عواقب و نتایج اعمال و رفتارهای خود نیست (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۵۲-۱۵۱). سیمن معتقد بود ساختار دیوان‌سالاری جامعه مدرن و توسعه یافته شرایطی را به وجود آورد که افراد قادر به کنترل نتیجه رفتار خود نیستند (خواجانه‌نوری و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۹).

باتوجه به مباحث مطرح شده در پیشینه نظری و تجربی، فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح زیر تدوین می‌گردد:

بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس بی‌قدرتی در بین شهروندان شهر قزوین رابطه وجود دارد.

بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس بی‌معنایی در بین شهروندان شهر قزوین رابطه وجود دارد.

بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس بی‌هنجاری در بین شهروندان شهر قزوین رابطه وجود دارد.

بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس انزوا در بین شهروندان شهر قزوین رابطه وجود دارد.

بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس تنفر از خویشان در بین شهروندان شهر قزوین رابطه وجود دارد.

روش و داده‌های پژوهش

پژوهش حاضر براساس نحوه گردآوری داده‌ها پیمایشی است. بر اساس هدف تحقیق، از نوع کاربردی بوده و از لحاظ میزان ژرفایی جزء تحقیقات پنهانگر است. همچنین، تحقیق حاضر با در نظر گرفتن معیار زمان، مقطعی است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش نیز، کلیه شهروندان شهر قزوین واقع در سنین ۵۹-۱۵ سال شهر قزوین در نظر گرفته شده‌اند که براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، به تعداد ۳۳۷۵۱۳ نفر هستند و از این تعداد ۳۹۰ نفر با استفاده از فرمول آماری کوکران به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای جهت گردآوری داده‌ها انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته بوده است. در این راستا، متغیر مستقل پژوهش یعنی اعتیاد به فضای مجازی با چهار مؤلفه اختلال در عملکرد فردی، عدم خودکنترلی، اتلاف وقت و اختلال در کنش اجتماعی مورد سنجش قرار گرفته است. همچنین، متغیر وابسته احساس بیگانگی اجتماعی با پنج مؤلفه (احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌معنایی، احساس بی‌هنجاری، احساس انزوا و احساس تنفر از خویشان) با گویه‌هایی در سطح سنجش رتبه‌ای و در قالب طیف لیکرت ارزیابی شده است. اعتبار پرسشنامه‌ها در این تحقیق اعتبار محتوایی^۳ از نوع صوری^۴ است. جهت برآورد پایایی^۵ ابزار اندازه‌گیری تحقیق از ضریب

1. Social Isolation
2. Estrangement
1. Content Validity
2. Face Validity
5. Reliability

آلفای کرونباخ^۱ استفاده شده است. نتایج ضرایب پایایی برای تمامی متغیرها، بالاتر از ۰/۷ بوده و از نظر آماری مورد تایید است (جدول ۱).

جدول ۱- ضریب پایایی متغیرهای تحقیق

ضریب پایایی کل	ضریب پایایی بدست آمده برای هر بعد	ابعاد	متغیر
۰/۸۳۹	۰/۸۱۹	اختلال در عملکرد فردی	اعتیاد به فضای مجازی
	۰/۸۰۷	عدم خودکنترلی	
	۰/۸۳۳	اتلاف وقت	
	۰/۸۵۳	اختلال در کنش اجتماعی	
۰/۹۴۱	۰/۸۹۴	احساس بی قدرتی	احساس بیگانگی اجتماعی
	۰/۹۳۵	احساس بی معنایی	
	۰/۸۸۰	احساس بی هنجاری	
	۰/۹۱۲	احساس انزوا	
	۰/۹۲۷	احساس تنفر از خویشان	

یافته‌های پژوهش

براساس نتایج حاصل، میانگین سن پاسخگویان مورد مطالعه، ۳۴/۶۸ سال گزارش شده است، ۵۰/۳ درصد، از پاسخگویان را مردان و ۴۹/۷ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. مطابق یافته‌ها، ۳ درصد پاسخگویان دارای مدرک ابتدایی، ۴/۹ درصد راهنمایی، ۲۵/۷ درصد دیپلم، ۲۱/۱ درصد فوق دیپلم، ۴۱/۸ درصد لیسانس و ۶/۳ درصد دارای مدرک فوق لیسانس و بالاتر بودند. ۳۹ درصد نمونه مورد مطالعه را مجردین، ۵۰/۸ درصد را متاهلین و ۶/۹ درصد را مطلقه‌ها و ۳/۳ درصد را همسر فوت شده‌ها تشکیل داده‌اند. میانگین به دست آمده برای احساس بی قدرتی با کرانه پایین ۵ و کرانه بالای ۲۰ برابر با ۱۳/۷۵ می‌باشد. میانگین احساس بی معنایی برابر با ۱۰/۴۲ بوده است. میانگین مولفه بی هنجاری با کرانه پایین ۶ و کرانه بالای ۲۴ برابر با ۱۶/۷۸ گزارش شده است. میانگین احساس انزوا ۱۳/۹۳ و میانگین احساس تنفر از خویشان برابر با ۱۲/۴۲ بوده است.

همچنین میانگین حاصل برای متغیر بیگانگی اجتماعی با انحراف معیار ۵/۲۱ برابر با ۲۷/۱۹ بوده است، در این میان، کرانه پایین نمرات این متغیر، ۱۰، کرانه بالای آن ۴۴ و دامنه تغییر نمرات ۳۴ بوده است. میانگین اختلال در عملکرد فردی با کرانه پایین ۴ و کرانه بالای ۱۶ برابر با ۱۳/۵۹ می‌باشد. میانگین مولفه عدم خودکنترلی با انحراف معیار ۵/۲۰ برابر با ۱۴/۷۸ بوده است. میانگین اتلاف وقت با انحراف معیار ۵/۴۹ و کرانه پایین ۵ و کرانه بالای ۲۰، برابر با ۱۴/۱۹ می‌باشد. میانگین مولفه اختلال در کنش اجتماعی با کرانه پایین ۳ و کرانه بالای ۱۲ برابر با ۸/۶۵ بوده است. همچنین میانگین حاصل برای متغیر اعتیاد به فضای مجازی با انحراف معیار ۴/۳۴، برابر با ۲۲/۲۱ بوده است، به طوری که حد پایین نمرات ۶، حد بالای آن ۳۸ و دامنه تغییرات ۳۲ است (جدول ۲).

2. Coronbachs Alpha

جدول ۲- آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

دامنه تغییرات	حداقل	حداکثر	انحراف معیار	میانگین	متغیر	
۱۵	۵	۲۰	۳/۶۹	۱۳/۷۵	احساس بی‌قدرتی	احساس بیگانگی اجتماعی
۹	۳	۱۲	۳/۲۱	۱۰/۴۲	احساس بی‌معنایی	
۱۸	۶	۲۴	۴/۶۱	۱۶/۷۸	احساس بی‌هنجاری	
۱۵	۵	۲۰	۳/۸۳	۱۳/۹۳	احساس انزوا	
۱۲	۴	۱۶	۴/۱۲	۱۲/۴۲	احساس تنفر از خویشان	
۳۴	۱۰	۴۴	۵/۲۱	۲۷/۱۹	احساس بیگانگی اجتماعی	
۱۲	۴	۱۶	۴/۳۳	۱۳/۵۹	اختلال در عملکرد فردی	اعتیاد به فضای مجازی
۱۵	۵	۲۰	۵/۲۰	۱۴/۷۸	عدم خودکنترلی	
۱۵	۵	۲۰	۵/۴۹	۱۴/۱۹	اتلاف وقت	
۹	۳	۱۲	۴/۱۹	۸/۶۵	اختلال در کنش اجتماعی	
۳۲	۶	۳۸	۴/۳۴	۲۲/۲۱	اعتیاد به فضای مجازی	

نتایج حاصل از آزمون همبستگی در جدول ۳ ارائه شده است. این نتایج حاکی از آن است که همبستگی بین مولفه اختلال در عملکرد فردی با مولفه‌های احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌هنجاری و احساس انزوا با اطمینان ۹۹ درصد و در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ به لحاظ آماری معنادار بوده و نوع رابطه نیز مثبت است. رابطه خطی مولفه مذکور با مولفه‌های احساس بی‌معنایی و احساس تنفر از خویشان نیز با اطمینان ۹۵ درصد و در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ از نظر آماری معنادار بوده است. طبق یافته‌ها، همبستگی بین مولفه عدم خودکنترلی با تمامی مولفه‌های احساس بیگانگی اجتماعی شامل احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌معنایی، احساس بی‌هنجاری، احساس انزوا و احساس تنفر از خویشان با اطمینان ۹۹ درصد و در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ از نظر آماری معنادار بوده است. براساس نتایج، همبستگی بین مولفه اتلاف وقت با مولفه‌های احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌معنایی، احساس بی‌هنجاری و احساس انزوا در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده است. همچنین، رابطه خطی مولفه مذکور با مولفه احساس تنفر از خویشان در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ از نظر آماری معنادار می‌باشد.

طبق نتایج جدول ۳، همبستگی بین اختلال در کنش اجتماعی با مولفه‌های احساس بی‌قدرتی، احساس بی‌هنجاری، احساس انزوا و احساس تنفر از خویشان در سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۱ معنادار بوده است. رابطه خطی این مولفه با مولفه احساس بی‌معنایی نیز در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. همچنین، رابطه خطی تمامی مولفه‌های اعتیاد به فضای مجازی با متغیر احساس بیگانگی اجتماعی در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ از نظر آماری معنادار است و نوع تمامی روابط نیز مثبت می‌باشد. براساس یافته‌ها، همبستگی بین متغیر اعتیاد به فضای مجازی با مولفه‌های احساس بی‌معنایی، احساس بی‌هنجاری و احساس انزوا با اطمینان ۹۹ درصد و در سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۱ به لحاظ آماری معنادار است. رابطه خطی این متغیر با مولفه‌های احساس بی‌قدرتی و احساس تنفر از خویشان نیز در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده است. نهایتاً، همبستگی بین متغیر اعتیاد به فضای مجازی و

متغیر بیگانگی اجتماعی با اطمینان ۹۹ درصد و در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ تایید شده است. نوع رابطه نیز مثبت می‌باشد. به این معنی که با افزایش میزان اعتیاد به فضای مجازی در بین شهروندان مورد مطالعه، احساس بیگانگی اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و برعکس، با کاهش اعتیاد به فضای مجازی، از احساس بیگانگی اجتماعی در بین آنان کاسته می‌شود (جدول ۳).

جدول ۳- آزمون همبستگی بین متغیر اعتیاد به فضای مجازی و احساس بیگانگی اجتماعی

متغیر	اختلال در عملکرد فردی		عدم خودکنترلی		اتلاف وقت		اختلال در کنش اجتماعی		اعتیاد به فضای مجازی	
	سطح معناداری	همبستگی ضریب	سطح معناداری	همبستگی ضریب	سطح معناداری	همبستگی ضریب	سطح معناداری	همبستگی ضریب	سطح معناداری	همبستگی ضریب
احساس بی‌قدرتی	۰/۰۰۱	**۰/۲۴۹	۰/۰۰۱	**۰/۳۸۸	۰/۰۰۱	**۰/۲۶۳	۰/۰۰۱	**۰/۳۴۹	۰/۰۰۱	*۰/۱۲۸
احساس بی‌معنایی	۰/۰۱۱	*۰/۱۱۷	۰/۰۰۱	**۰/۱۹۳	۰/۰۰۱	**۰/۲۵۱	۰/۰۰۱	*۰/۱۲۷	۰/۰۰۶	**۰/۳۵۲
احساس بی‌هنجاری	۰/۰۰۱	**۰/۳۲۲	۰/۰۰۱	**۰/۴۴۳	۰/۰۰۱	**۰/۴۱۷	۰/۰۰۱	**۰/۴۰۸	۰/۰۰۱	**۰/۴۹۱
احساس انزوا	۰/۰۰۱	**۰/۴۸۵	۰/۰۰۱	**۰/۴۲۷	۰/۰۰۱	**۰/۴۶۲	۰/۰۰۱	**۰/۴۳۹	۰/۰۰۱	**۰/۴۶۲
احساس تنفر از خویشان	۰/۰۰۴	*۰/۱۳۸	۰/۰۰۴	**۰/۲۲۳	۰/۰۰۱	*۰/۱۱۹	۰/۰۱۰	**۰/۲۱۳	۰/۰۰۱	*۰/۱۲۴
احساس بیگانگی اجتماعی	۰/۰۰۱	**۰/۴۲۵	۰/۰۰۱	**۰/۴۱۱	۰/۰۰۱	**۰/۴۱۵	۰/۰۰۱	۰/۴۰۹	۰/۰۰۱	**۰/۴۱۲

** معناداری در سطح ۰/۰۱ * معناداری در سطح ۰/۰۵

در این تحقیق، جهت برآورد تأثیر اعتیاد به فضای مجازی از تحلیل رگرسیونی چندمتغیره استفاده شده است. براساس نتایج پژوهش، رابطه خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته براساس معناداری آزمون تحلیل واریانس، محقق شده است، به این معنا که متغیرهای مستقل توان پیش‌بینی و تبیین تغییرات متغیر احساس بیگانگی اجتماعی شهروندان را دارند و مدل رگرسیونی، مدل مناسب و تایید شده‌ای است. همچنین استقلال خطاها بر اساس آماره دوربین- واتسون مورد تایید است؛ منظور این که باقی‌مانده‌ها، مستقل از هم می‌باشند. عدم هم‌خطی متغیرهای مستقل نیز، با توجه به مقادیر شاخص‌های تولرانس^۱ (نزدیک به عدد یک) و شاخص تورم واریانس^۲ (کوچک‌تر از عدد دو)، از نظر آماری قابل قبول است. مطابق یافته‌ها، متغیرهای عدم خودکنترلی، اختلال در عملکرد فردی، اتلاف وقت و اختلال در کنش اجتماعی با توجه به بتای حاصل به ترتیب بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته‌اند. تأثیر تمامی متغیرها نیز از نظر آماری معنادار و مثبت بوده است. در مجموع، متغیرهای مستقل حاضر در این مدل توانسته‌اند ۳۹/۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته احساس بیگانگی اجتماعی را تبیین کنند (جدول ۴).

1. Tolerance
2. Variance Inflation Factor

جدول ۴- نتایج تحلیل رگرسیونی چندمتغیره احساس بیگانگی اجتماعی

بررسی هم خطی		P-Value	t	Beta	متغیر	
شاخص تورم واریانس	تولرانس					
۱/۱۶	۰/۹۵۲	۰/۰۰۱	۸/۶۷	۰/۵۲۱	عدم خودکنترلی	
۱/۱۴	۰/۹۲۹	۰/۰۰۱	۷/۴۲	۰/۴۱۸	اختلال در عملکرد فردی	
۱/۲۳	۰/۹۶۱	۰/۰۰۱	۶/۵۳	۰/۳۱۱	اتلاف وقت	
۱/۲۵	۰/۹۵۳	۰/۰۰۱	۵/۸۹	۰/۳۰۲	اختلال در کنش اجتماعی	
ضرب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده		آماره دوربین- واتسون		P-Value	F	کل مدل رگرسیونی
R= ۰/۶۳۵ R Square= ۰/۴۰۴ Adjusted R Square= ۰/۳۹۵		۱/۷۲		۰/۰۰۱	۴۹/۲۵	

***: معناداری در سطح ۰/۰۱ * : معناداری در سطح ۰/۰۵

بحث و نتیجه گیری

بیگانگی اجتماعی از جمله پدیده‌هایی است که در اکثر فرهنگ‌ها به‌عنوان یک معضل اجتماعی شناخته می‌شود که پیامدهای عدیده‌ای را می‌تواند در سطح خرد و کلان برای جوامع داشته باشد. بنابراین پژوهش حاضر نیز با هدف بررسی رابطه اعتیاد به فضای مجازی و احساس بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین انجام شده است. مطابق مباحث نظری، یانگ و ابرنو (۱۳۹۱) معتقد هستند که استفاده از فضای مجازی باعث می‌شود که افراد به‌طور مزمّن احساس تنهایی و بیگانگی نمایند و از نظر اجتماعی دچار استرس و تشویش گردند و نهایتاً در کنش‌ها و تعاملات اجتماعی دچار مشکل شوند. چو و سایو (۱۳۹۰) هم اعتیاد به فضای مجازی را به‌خودی‌خود یک آسیب نمی‌دانند بلکه به‌وجود آورنده آسیب‌های ثانویه نیز به‌شمار می‌آورند. گیسون (۱۳۹۳) هم در بحث اعتیاد به فضای مجازی بیان می‌کند که فضای مجازی امکان تجسم‌های توأم با رضایت خاطر را فراهم می‌سازد و در این راستا، بعد فیزیکی و ذهنی فرد دچار دگرگونی می‌شود و جسم فیزیکی فرد در شبکه‌های مجازی مهم نبوده و فرد در فضای مجازی دست به کنترل هویت خود می‌زند. هابرماس (۱۳۹۴) هم معتقد است در فضای ارتباطاتی مجازی شرایط بحث و گفت‌وگو به بهترین صورت فراهم می‌شود و نیازهای اساسی افراد در شرایط گفت‌وگویی مجازی برآورده می‌گردد. دی فلور و بال روکیچ (۱۳۹۴) اعتیاد به فضای مجازی را از عوامل انزوا و تضعیف ارزش‌ها در خانواده می‌دانند. زیمل هم نمود و ظهور بیگانگی را با زندگی افراد در کلان شهرها و شهرهای بزرگ، فردگرایی، غلبه روح عینی بر روح ذهنی، انزوای اجتماعی و نهایتاً در زندگی اجتماعی مورد بحث‌وبررسی قرار داده و تاکید بر این دارد که در جامعه مدرن هر کنشگری برای خود شخصیت خاصی را پرورش می‌دهد که خصوصیات و تجربیاتی را در بر می‌گیرد به عبارتی، هر انسانی، فرد متمایزی از افراد جامعه خود می‌شود که به دنبال این امر، گروه‌های اولیه مورد تردید قرار می‌گیرند.

سیمن (۱۹۹۶) در تئوری خود بیان می‌دارد که بیگانگی اجتماعی نوعی احساس یا وضعیتی است که فرد در رابطه خویش با دیگر افراد و جامعه از خودش بروز می‌دهد و بیگانگی را معلول علت واحدی به‌شمار نمی‌آورد و به بیان وی، ساختار دیوان‌سالاری شرایط

جدیدی به وجود آورده که در آن انسان قادر به یادگیری نحوه چگونگی کنترل عواقب و نتایج اعمال و رفتارهای خود نیست. به نظر سیمن نحوه کنترل و مدیریت جامعه بر پاداش اجتماعی به گونه‌ای است که فرد نمی‌تواند بین خود و پاداش دریافتی از جامعه ارتباط برقرار نماید و فرد در چنین وضعیتی احساس بیگانگی می‌کند و رفتار ناسازگارانه‌ای را نسبت به جامعه انجام می‌دهد. دورکیم (۱۴۰۰) بیگانگی اجتماعی را نوعی آنومی در نظر می‌گیرد که افراد دچار سردرگمی در انتخاب قواعد و هنجارهای زندگی می‌شوند. مرتون (۱۴۰۰) هم بیگانگی اجتماعی را رفتار انحرافی به شمار می‌آورد. وی معتقد است بیگانگی اجتماعی منجر به از بین رفتن تعادل‌های بین ساختارهای ارزشی و فرهنگی جامعه و هدف‌ها می‌شود (کوزر، ۲۰۲۰:۱۴۰۰). در این میان، محتوای نظریات فوق و بخشی از یافته‌های تحقیقات دهقانی و ناصح (۱۳۹۹)، عباسی سلطانی و علمی (۱۳۹۸)، عطاردی بيمرغی و رجبی (۱۳۹۸)، اسمعیلی‌راد و احمدی (۱۳۹۸)، ادهمی (۱۳۹۷)، میرزایی (۱۳۹۷)، تموک و ابراهیمی (۱۳۹۵)، علیزاده‌ا قدم و همکاران (۱۳۹۴)، محمدی‌جو (۱۳۹۲)، لیو و همکاران (۲۰۲۳)، پانوا و همکاران (۲۰۲۲)، مظفر سعادت‌ی و همکاران (۲۰۲۱)، گونزالس و همکاران (۲۰۱۹)، شچیتنکو (۲۰۱۹)، پدرهیتا و همکاران (۲۰۱۸)، چین هوآی سوح و همکاران (۲۰۱۸)، آناند و همکاران (۲۰۱۸)، تورل و همکاران (۲۰۱۸)، لاکونی و همکاران (۲۰۱۸)، اورتیز و همکاران (۲۰۱۸)، جیا و همکاران (۲۰۱۸)، بیلحسینیوس و همکاران (۲۰۱۸)، شیمنتی و همکاران (۲۰۱۷)، مونو و همکاران (۲۰۱۷)، یونگ جین و گریس (۲۰۱۶)، رُهد و همکاران (۲۰۱۵)، بنجامین و همکاران (۲۰۱۵)، پونتس و همکاران (۲۰۱۵)، سانکی و هو آن (۲۰۱۵)، اوداچی و گلیک (۲۰۱۳)، وان دن ایندن و همکاران (۲۰۰۸)، همسو با نتایج تحقیق حاضر مبنی بر وجود رابطه معنادار بین اعتیاد به فضای مجازی و احساس بیگانگی اجتماعی در بین شهروندان شهر قزوین بوده و قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه است. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان بیان نمود که تکنولوژی، به‌خصوص فضای مجازی و اینترنت به‌طور معمول مورد استفاده بیش‌از‌حد افراد قرار می‌گیرد و اعتیاد آورند و اعتیاد به این فضا، افراد را از فضای طبیعی زندگی دور ساخته و دچار انزوا و نهایتاً، بیگانگی می‌نماید و منجر به اختلال و آسیب در روابط بین فردی افراد شده و به این ترتیب شهروندان را به‌عنوان کانون جامعه از مامن و جایگاه خود منزوی ساخته و آنان را به نوعی مطرود می‌سازد.

باتوجه به نتایج پژوهش حاضر، پیشنهادهای در زمینه افزایش سطح سواد دیجیتال، تشویق به تعاملات و کنش‌های رو در رو، و تقویت شبکه‌های حمایتی در پژوهش حاضر قابل طرح است. افزایش سطح سواد دیجیتال با افزایش آگاهی عمومی در مورد خطرات مرتبط با استفاده نامتناسب از اینترنت می‌تواند از طریق برنامه‌های آموزشی در مدارس و کارگاه‌های محله‌ای انجام شود. همچنین، تشویق به تعاملات و کنش‌های رو در رو می‌تواند فرصت‌هایی را برای تعاملات رو در رو با دوستان، خانواده و اعضای جامعه در اختیار افراد قرار دهد و در نتیجه، احساس انزوای احساسی و وابستگی به تعاملات آنلاین را کاهش دهد. علاوه بر این، تقویت شبکه‌های حمایت اجتماعی با ارائه منابع و فرصت‌هایی برای ایجاد ارتباطات معنادار با دیگران پیشنهاد می‌شود. این مهم می‌تواند مراکز جامعه، گروه‌های حمایتی و بسترهای اجتماعی مثل باشگاه‌های محله‌ای و ورزش‌های محله‌ای را در برگیرد. توجه بیشتر به موضوعات سلامت اجتماعی و ایجاد محیط‌های آنلاین ایمن از طریق پلات فرم‌هایی که به اجتماعات و گروه‌ها در جهت تقویت حس تعلق یاری می‌رساند، ضرورت دارد. در نهایت، پایش ملی و ارزیابی مستمر وضعیت بیگانگی اجتماعی در میان گروه‌های مختلف و انعکاس آن در میان دستگاه‌های ذی‌ربط و رسانه‌های جمعی به‌طوری که ابعاد مساله‌مند بیگانگی اجتماعی برجسته‌تر شود و اجماع و وفاق عمومی در قبال آن شکل بگیرد، راهکار مناسبی در این زمینه است.

منابع

- احمدی، بابک. (۱۳۹۳). مارکس و سیاست مدرن. تهران: نشر مرکز.
- ادهمی، جمال. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی و فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج. مسائل اجتماعی ایران، (۱)۹، ۲۷-۵. <http://jsp.khu.ac.ir/article-1-2905-en.html>
- اسمعیلی‌راد، مهسا؛ احمدی، فرید. (۱۳۹۸). ارتباط بین اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی آنلاین و اختلالات روانشناختی. اخلاق در علوم و فناوری، (۲)۱۴، ۳۸-۳۱. <https://ethicsjournal.ir/article-1-1444-fa.html>
- افراسیابی، محمدصادق. (۱۳۹۳). مطالعات شبکه‌های اجتماعی و سبک زندگی جوانان. تهران: انتشارات سیمای شرق.
- بنی‌فاطمه، حسین؛ رسولی، زهره. (۱۳۹۰). بررسی میزان بیگانگی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز و عوامل مرتبط با آن. جامعه‌شناسی کاربردی، (۴۱)۲۲، ۲۶-۱. https://jas.ui.ac.ir/article_18213.html
- تموک، فاطمه؛ ابراهیمی، مرتضی. (۱۳۹۵). بررسی رابطه وابستگی به پیام‌های کوتاه تلفنی و ازخودبیگانگی با فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اردبیل. روان‌شناسی مدرسه، (۲)۵، ۵۴-۳۹. https://jsp.uma.ac.ir/article_439.html
- توسلی، غلامعباس؛ امانی کلاریجانی، امراله. (۱۳۹۱). تحلیل و بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی (با تأکید بر تئوری شبکه). مطالعات رسانه‌ای، (۱۸)۷، ۹۹-۸۹. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/792103>
- توفقیان‌فر، علی‌حسن؛ حسینی، سیداحمد. (۱۳۹۱). بررسی بیگانگی اجتماعی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن (نمونه: جوانان شهر یاسوج). مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، (۸)۳، ۵۸-۴۵. <https://sanad.iau.ir/Journal/ssyj/Article/977144>
- جعفری، نسیم؛ اعتمادی، عذرا؛ عاصمی، عاصفه. (۱۳۹۱). خانواده و آسیب رسانه‌ای رایانه و اینترنت. تهران: انتشارات یارمانا.
- چیت‌ساز، محمدعلی؛ سالک، ساناز. (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی اثرات شبکه‌های مجازی جدید بر زندگی فردی و اجتماعی (مطالعه موردی: شهروندان شهر رضا). اولین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری، علوم اجتماعی. مشهد. <https://civilica.com/doc/523118>
- حسینی، سیدعباس. (۱۳۹۳). تحلیل رفتار جوانان در شبکه‌های اجتماعی مجازی و نقش رسانه در هدایت و حمایت از آنان. مطالعات جوان و رسانه، (۱۳)۴، ۱۱۲-۸۷. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1021273>
- خواجهنوری، بیژن؛ پرنیان، لیلا؛ همت، صغری. (۱۳۹۳). مطالعه ارتباط شاخص‌های جهانی شدن فرهنگی و ازخودبیگانگی زنان. نهادهای اجتماعی، (۴)۱، ۹۲-۵۷. https://ssi.journals.umz.ac.ir/article_979.html
- دهقانی، عباسعلی؛ ناصح، داود. (۱۳۹۹). تأثیر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و سرمایه اجتماعی بر انزوای اجتماعی فرزندان در خانواده. مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی، (۱۰)۳، ۳۸-۱۹. <https://ensani.ir/fa/article/424321>

ذکایی، محمدسعید؛ اسماعیلی، محمدجواد. (۱۳۹۳). جوانان و بیگانگی تحصیلی و دانشگاهی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

شیخ انصاری، مهین. (۱۴۰۰). جامعه ایرانی و فضای مجازی تحلیل ثانویه تحقیقات علوم اجتماعی در حوزه فضای مجازی. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۳۲-۳، (۴)۲۲. http://www.jsi-isa.ir/article_254257.html

عاملی، سید سعیدرضا. (۱۳۹۰). رویکرد دوفضایی به آسیب‌ها، جرایم، قوانین و سیاست‌های فضای مجازی. تهران: انتشارات امیرکبیر.

عباسی سلطانی، جعفر؛ علمی، محمود. (۱۳۹۸). بررسی رابطه میزان فعالیت در فضای مجازی و بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه مرند. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۲(۴۲)، ۸۳-۱۰۲. <https://doi.org/10.30495/jss.2019.666671>

عدلی‌پور، صمد؛ ملکیان، مرتضی؛ حاجیانی، سمیره. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی شبکه‌های اجتماعی مجازی. تهران: موسسه نشر پارسینه.

عطاردی بيمرغی، علیرضا؛ رجبی، مرضیه. (۱۳۹۸). بررسی رابطه میزان استفاده از تلفن همراه و اینترنت با بیگانگی اجتماعی در دانشجویان. مطالعات دانش‌شناسی / بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، ۶(۱۸)، ۱۰۹-۱۲۲. <https://doi.org/10.22054/jks.2019.42078.1225>

علیزاده‌اقدام، محمدباقر؛ سلطانی بهرام، سعید؛ علیزاده‌اقدام، فیروزه؛ بابایی‌آذر، سهیلا. (۱۳۹۴). بررسی رابطه رسانه جمعی با بیگانگی اجتماعی مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز. مجموعه مقالات سومین کنفرانس ملی جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی. تهران. <https://civilica.com/doc/391570>

کاستلز، مانوئل. (۱۳۹۰). عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ (ظهور جامعه شبکه‌ای) (ترجمه احمد علیقلیان و احمد خاکباز). تهران: انتشارات طرح نو.

کوزر، لوئیس. (۱۴۰۰). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی (ترجمه محسن ثلاثی). تهران: نشر علمی.

کوزر، لوئیس؛ روزنبرگ، برنارد. (۱۳۸۵). نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی (ترجمه فرهنگ ارشاد). تهران: نشر نی.

گراوند، هوشنگ؛ نظری، محمدرضا. (۱۴۰۱). فراتحلیل پیامدهای آموزشی اعتیاد به اینترنت در ایران. آموزش در علوم انتظامی، ۱۰(۳۹)، ۱۱-۴۰. <https://doi.org/10.22034/tps.2023.1270744.1695>

محسنی‌تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۳). وندالیسم: مبانی روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی و کژرفتاری اجتماعی. تهران: انتشارات آن.

محمدی‌جو، امیر. (۱۳۹۲). نقش اینترنت بر انزوای اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز. مطالعات رسانه‌ای، ۸(۲۲)، ۳۸-۲۷. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/791976>

میرزایی، خلیل. (۱۳۹۷). مطالعه رابطه بین مصرف رسانه‌ای و بیگانگی فرهنگی-اجتماعی در میان جوانان تهرانی. مطالعات جامعه‌شناختی، ۲۵(۲)، ۶۵۳-۶۹۰. <https://doi.org/10.22059/jsr.2019.71676>

نیسبت، رابرت الکساندر. (۱۳۹۳). سنت جامعه‌شناسی (ترجمه سعید حاجی ناصری و فرید حسینی‌مرام). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

یانگ، کیمبرلی اس؛ د-آبرئو، کریستانو نابوکو. (۱۳۹۱). اعتیاد اینترنتی: کتاب راهنما برای ارزیابی و درمان (ترجمه فاطمه وحدت نیا). تهران: نشر آسیم.

Abbasi Sultani, J., & Elmi, M. (2019). The relationship between the amount of activity in cyberspace and students' sense of social alienation in Marand universities. *Journal of Sociological Studies*, 12(42), 83-102. [In Persian]. <https://doi.org/10.30495/jss.2019.666671>

Adhami, J. (2018). Identifying social factors affecting social and cultural alienation among students: Case study of Islamic Azad University, Sanandaj Branch. *Social Problems of Iran*, 9(1), 5-27. [In Persian]. <http://jsp.khu.ac.ir/article-1-2905-en.html>

Adlipour, S., Malekian, M., & Hajiani, S. (2014). *Pathology of virtual social networks*. Tehran: Parsineh Publishing Institute. [In Persian].

Afrasiabi, M. S. (2014). *Studies on social networks and youth lifestyle*. Tehran: Simay Shargh Publications. [In Persian].

Ahmadi, B. (2014). *Marx and modern politics*. Tehran: Markaz Publishing. [In Persian].

Alizadeh Aghdam, M. B., Soltani Bahram, S., Alizadeh Aghdam, F., & Babaei Azar, S. (2015). Investigating the relationship between mass media and social alienation: A case study of students at the University of Tabriz. *Proceedings of the Third National Conference on Sociology and Social Sciences*, Tehran, Iran. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/391570>

Ameli, S. S. R. (2011). *A two-space approach to cyberspace harms, crimes, laws, and policies*. Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian].

Atarodi Beimorghhi, A., & Rajabi, M. (2019). The relationship between the use of mobile phone and internet with social alienation of students. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 6(18), 109-122. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/jks.2019.42078.1225>

Banifatemeh, H., & Rasolij, Z. (2011). The study of social alienation among the students of Tabriz University and related factors. *Journal of Applied Sociology*, 22(1), 1-26. [In Persian]. https://jas.ui.ac.ir/article_18213.html

Castells, M. (2011). *The information age: Economy, society, and culture, Volume I: The rise of the network society* (Translated to Persian by Ahmad Aliqolian & Ahmad Khakbaz). Tehran: Tareh No Publications. [In Persian].

Cheitsaz, M. A., & Salek, S. (2015). A sociological study of the effects of new virtual networks on individual and social life (Case study: Citizens of Shahreza). *Paper presented at the First International Conference on Economics, Management, Accounting, and Social Sciences*, Mashhad, Iran. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/523118>

- Coser, L. (2021). *Masters of sociological thought: Ideas in historical and social context* (Translated to Persian by Mohsen Solasi). Tehran: Elmi Publication. [In Persian].
- Coser, L., & Rosenberg, B. (2006). *Sociological theory: A book of reading* (Translated to Persian by Farhang Ershad). Tehran: Ney Publications. [In Persian].
- Dehghani, A. A., & Naseh, D. (2020). The impact of new communication technologies and social capital on children's social isolation in the family. *Journal of Applied Studies in Social Sciences and Sociology*, 3(10), 19–38. [In Persian]. <https://ensani.ir/fa/article/424321>
- Esmaili-Rad, M., & Ahmadi, F. (2019). Relationship between the online social networks addiction and psychological disorders. *Ethics in Science and Technology*, 14(2), 31–38. [In Persian]. <http://ethicsjournal.ir/article-1-1444-en.html>
- Garavand, H., & Nazari, M. R. (2022). Meta-analysis of educational consequences of internet addiction in Iran. *Training in Police Sciences*, 10(39), 11–40. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/tps.2023.1270744.1695>
- Hosseini, S. A. (2014). Analysis of youth behavior in virtual social networks and the role of media in guiding and supporting them. *Journal of Youth and Media Studies*, 4(13), 87–112. [In Persian]. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1021273>
- Jafari, N., Etemadi, O., & Asemi, A. (2012). *Family and media pathology of computer and internet*. Tehran: Yarmana Publications. [In Persian].
- Khajehnoori, B., Parnian, L., & Hemmat, S. (2014). The association between cultural globalization and women's alienation. *Sociology of Social Institutions*, 1(4), 57–92. [In Persian]. https://ssi.journals.umz.ac.ir/article_979.html
- Mirzaei, K. (2018). The study of the relationship between media consumption and socio-cultural alienation among Tehrani youth. *Sociological Review*, 25(2), 653–690. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jsr.2019.71676>
- Mohammadijo, A. (2013). The role of the internet on social isolation among students of Islamic Azad University, Central Tehran Branch. *Journal of Media Studies*, 8(22), 27–38. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/791976>
- Mohseni Tabrizi, A. R. (2004). *Vandalism: Basics of social psychology, sociology, and psychology of vandalistic behavior in the topics of social pathology and deviant behavior*. Tehran: Ann Publications. [In Persian]
- Nisbet, R. A. (2014). *The sociological tradition* (Translated to Persian by Saeed Haji Naseri & Farid Hosseini Maram). Tehran: Tehran University Press. [In Persian].

- Sheikh Ansari, M. (2021). Iranian society and cyberspace: Secondary analysis of social science research in the field of cyberspace. *Iranian Journal of Sociology*, 22(4), 3-32. [In Persian]. http://www.jsi-isa.ir/article_254257.html
- Tamouk, F., & Ebrahimi, M. (2016). Surveying the amount of dependence on short messages (SMS) and alienation with academic burnout among female high school students in Ardebil. *Journal of School Psychology*, 5(2), 39-54. [In Persian]. https://jsp.uma.ac.ir/article_439.html
- Tavassoli, G. A., & Amani Kolarijani, A. (2012). Analysis and investigation of dimensions of social capital in virtual social networks (with emphasis on network theory). *Media Studies*, 7(18), 89-99. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/792103>
- Tofghianfar, A. H., & Hosseini, S. A. (2012). Social alienation of the youth and the related social factors (A case study in Yasouj). *Sociological Studies of Youth*, 4(8), 45-58. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/Journal/ssyj/Article/977144>
- Young, K. S., & de Abreu, C. N. (Eds.). (2012). *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment* (Translated to Persian by Fatemeh Vahdatnia). Tehran: Asim Publishing. [In Persian].
- Zokai, M. S., & Esmaeili, M. J. (2014). *Youth and academic and university alienation*. Tehran: Institute for Cultural, Social and Civilization Studies Publications. [In Persian].